

Анотація

К.Л.Крутий

Технологія формування поликультурної личности дошкільника

В статті розкривається содержание технології формування поликультурної личности дошкільника, предложены компоненти концептуальной модели образовательного процесса дошкольных учебных заведений.

Ключевые слова: технология, поликультурная личность, дошкольник, концептуальная модель.

Summary

K.L.Krutii

Technology of Formation of Semicultural Personality of a PreSchooler

The content of technology of semicultural personality of a preschooler formation is revealed in the article, components of conceptual model of educational process of pre-school educational institutions are offered.

Key words: technology, semicultural personality, preschooler, conceptual model.

Дата надходження статті:

„30” листопада 2009 р.

УДК 37.035+37.018.51 (045)

А.В.ЛОПУХІВСЬКА,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
(м.Київ)*

Особливості соціального становлення учнів сільської школи

У статті розкривається проблема соціального становлення учнів сільської школи. Розглянуто питання соціалізації учнів, що охоплює процес залучення їх до культурних цінностей. З'ясовано завдання вчителя в організації навчально-виховного процесу, що сприяють самореалізації і самовизначенню особистості.

Ключові слова: соціальне становлення, сільська школа, соціалізація, культурні цінності, самореалізація, самовизначення особистості.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Переорієнтація завдань навчально-виховного процесу в навчальних закладах сільської місцевості на засади особистісно орієнтованої освіти, спрямованість на гуманістичну модель, що включає в себе моральні ідеали і громадянські цінності, значно збільшує можливості вирішення проблеми соціального становлення учнів сільської школи.

Найбільша інвестиція, яку може зробити суспільство, громада у соціальний розвиток особистості, – це забезпечити соціальний захист дитини, зберегти сімейне середовище, підтримати сім'ю у скрутний для неї час. Особливе значення має ініціатива, творчий підхід до справи педагогічних колективів та підтримка їхніх зусиль з боку територіальних громад (наприклад, у місцевих органах влади є певні важелі, щоб заохотити підприємців надавати допомогу школам у фінансовому, побутовому і соціальному плані).

Організація навчально-виховного процесу має враховувати специфіку життя та побуту, особливості сільського виробництва. Плануючи роботу, педагогам необхідно використовувати елементи народних традицій, які б давали учням певні соціальні знання, визначали правила поведінки у соціальному середовищі. Багатогранність життя сільської школи забезпечується спільними зусиллями колективу, місцевих господарств, громадськості.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Слід зауважити, що досить активно досліджуються окремі аспекти проблеми соціального становлення особистості. Так, у середині і кінці XIX ст. у роботах А.Дистервега, О.Канта, Г.Спенсера уже ставилась проблема вивчення соціальних механізмів передачі накопиченого людського досвіду.

Питання соціальної детермінованості виховання і соціалізації особистості залежно від соціально-економічних умов досліджували Б.А.Грушина, С.Л.Іконнікова, Р.Т.Турова; основи підготовленості молодого покоління до діяльності у різних соціумах вивчали М.Н.Іщенко, Б.Т.Лихачов, Л.І.Міщик. Проблема визначення місця людини в соціумі та аналіз основних його сфер діяльності знайшли відображення в роботах Б.Г.Ананьєва, В.Г.Бочарової, Л.П.Буєвої, І.С.Кона, І.М.Семенова та ін.

Соціальні фактори розглядаються як своєрідний механізм, за допомогою якого суспільство вступає у взаємодію з суб'єктами навчання і виховання, водночас сприяє реалізації їх запитів, інтересів, потреб. Так, у соціології, психології і педагогіці розглядаються два аспекти соціалізації: як процес і як результат (Л.І.Анциферов, К.В.Гавриловець, Р.Г.Гурова, Б.Ф.Ломов, В.В.Мартинов та ін.).

У поглибленні теоретичних засад соціалізації важливу роль відіграли праці Л.П.Буєвої, І.С.Кона, В.Т.Кувєди, А.Д.Харчева, В.А.Ядова. Зокрема, увага акцентувалася на таких складових: соціалізації свідомості і соціалізації діяльності, спроектованих у певних соціальних умовах. Питанню соціалізації сільських дітей присвятили дослідження О.В.Балуба, Н.М.Боймуратова, О.М.Коберник, В.Г.Кузь, І.С.Печенко та ін. Процес соціалізації сільської дитини вирізняє специфіка задоволення її потреб у набутті освіти, охорони здоров'я, дозвіллі, безпечних умовах життя. Саме через соціалізацію учень має можливість реалізуватися в соціумі.

Дослідження соціальної сфери охоплює всі проблеми, пов'язані з діяльністю учня, його становищем у колективі, родині, інших соціальних групах, з його потребами й цінностями, орієнтаціями та мірою їх реалізації, ставленням до самого себе та до різних явищ і процесів, що відбуваються в суспільстві. Серед них виділяємо важливу проблему соціального становлення особистості, різні аспекти якої досліджували Н.Ю.Максимов, І.І.Минович, В.Г.Слісаренко, Н.Є.Щуркова.

Зазначимо, що вчені визначають сутність цього поняття як створення умов для адаптації особистості в різних соціумах, середовищах і сферах. Це потребує конкретизації умов життєдіяльності суб'єкта, його соціокультурних інтересів, ціннісних орієнтацій. Соціальне становлення учнів відбувається за допомогою багатогранних зв'язків особистості з навколишнім середовищем, цілеспрямованої організації процесу взаємодії школярів.

Аналіз праць з означеної проблеми дозволив з'ясувати, що особливої уваги потребує проблема соціального становлення учнів сільської школи. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вирішення завдань, пов'язаних з соціальним розвитком особистості, які є наслідком цього процесу.

Формулювання цілей статті... Метою статті є визначення особливостей соціального становлення учнів сільської школи.

Виклад основного матеріалу... Соціальне становлення учнів сільської школи має свої особливості, обумовлені специфікою навчально-виховного процесу з урахуванням обмеженого соціально-культурного простору. Важливим у соціальному розвитку особистості є оволодіння навичками поведінки, сприйняття та засвоєння загальнолюдських та національних цінностей.

Пріоритетними напрямками навчально-виховної роботи в сільській школі є забезпечення активної участі кожного учня в суспільному житті; створення умов для виявлення себе у практичній діяльності, яка потребує як теоретичних знань, так і прояву соціальних якостей. За теорією соціального контексту „головними чинниками, що впливають на соціальний розвиток сільської дитини, є сім'я, освітній заклад, найближче соціальне оточення, сільська праця, природа, традиції та народні звичаї” [4, с.19].

Проблема адаптації сільської дитини тісно пов'язана із задоволенням її потреб, що забезпечують умови для успішної життєдіяльності. Саме тому необхідно з'ясувати питання динаміки соціального становлення особистості. Свого часу психолог І.С.Кон висловив думку, що в ХХ ст. темпи зміни нової техніки випереджали темпи зміни нових поколінь, що суттєво позначилося на психології молоді, загострило її непідготовленість до життя. Отже, необхідно допомогти дитині пристосуватися в різних ситуаціях, сприяти тому, щоб зміст, форми відповідних видів діяльності з оволодіння соціальним досвідом допомагали кожному учневі знайти себе, самовизначитися.

Соціальне становлення учнів сільської школи характеризується позитивними факторами, що сприяють розвитку соціальної активності. Це реальна можливість залучення до праці, дотримання народних традицій, життя у тісному зв'язку з природою, психологічна захищеність дитини від стресових ситуацій. Проте такі чинники, як відносна замкненість сільського життя, складні соціально-побутові умови визначаються як негативні. До того ж атмосфера пониженої активності, втрата багатьох культурних та духовних традицій проявляються в навчально-виховному середовищі сільської школи.

Отже, **соціальне становлення** визначаємо як процес розвитку потреби і готовності особистості до участі в різних системах соціальних стосунків. Процес соціального становлення учнів передбачає практичне застосування набутих знань у вирішенні соціальних проблем.

Аналізуючи поняття „соціальне становлення”, необхідно відмітити його тісний взаємозв'язок з поняттями „соціалізація” та „соціальний розвиток”, які найбільш часто використовуються при дослідженні проблеми входження особистості в суспільство.

Соціальне замовлення суспільства вимагає сьогодні переорієнтації освіти від знаннєвої парадигми до компетентнісної, у змісті якої на перше місце виступає сума якостей, які необхідні для вирішення життєвих проблем, виконання певних соціальних ролей. Якщо раніше основним компонентом навчально-виховного процесу були знання, то зараз – особистісний розвиток. Основним результатом освіти повинна стати не система знань, умінь і навичок сама собою, а набір визначених державою ключових компетенцій в інтелектуальній, суспільно-політичній, інформаційній, комунікативній та інших сферах.

Важливо підкреслити, що „свобода в житті соціальному повинна давати кожній людині реальну можливість не тільки підтримувати своє життя, але й виявляти творчу енергію, здійснювати своє

покликання, проявляючи соціальну активність, як у помислах духовних, так і в діяннях на благо людства” [1, с.64].

Зазначимо, що поняття „розвиток” і „соціалізація” перетинаються, але вони не ідентичні. Соціалізація відрізняється від розвитку особистості тим, що у розвитку на перший план виступають сили саморозвитку на шляху духовного зростання, а у соціалізації – потік зовнішніх впливів на людину. Таким чином, соціалізація – необхідний етап у розвитку людини, її становлення як особистості. Саме соціалізація є умовою і основою соціального розвитку особистості.

Соціальний розвиток особистості відбувається двома взаємопов'язаними напрямками: „соціалізації (оволодіння соціальним досвідом, його привласненням) та індивідуалізації (набуття самостійності, відносної автономності)” [5, с.80]. Діалектика соціального та індивідуального – джерело людського розвитку, але це й основне протиріччя, яке містить в собі труднощі раціонального співвідношення індивідуальних прагнень з соціальними цілями, нормами, досвідом, з функціонуванням інститутів, що цей досвід узагальнюють. „Здійснити зворотний перехід – від соціального до індивідуального – означає не просто повернутися до первісної емпіричної множини людської дійсності, а піднятися в своєму пізнанні на новий ступінь – на ступінь розуміння індивідуального як конкретного вираження соціального” [5, с.63].

Отже, соціалізація, а як наслідок, і соціальний розвиток особистості – відбувається у ситуації, коли вона має справу з багатьма обставинами, які чинять той чи інший вплив на неї і вимагають відповідної поведінки і виявлення соціальної активності. Слід зазначити, що виявлення соціальної активності особистості залежить від багатьох причин як об'єктивних (соціальних зміст, рівень і характер розвитку даного виду діяльності), так і суб'єктивних (попередній досвід суб'єкта в даному виді діяльності, загальні і спеціальні здібності, потреби особистості).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури були з'ясовані основні тенденції соціального розвитку особистості і ступінь її адаптації до сучасного суспільства. До них належать:

- тенденції протирічного характеру, в яких чітко визначається полярність різних типів поведінки, соціальних очікувань;

- дотримання соціальних і моральних норм поведінки, спілкування і виконання соціальних ролей;
- тенденція збіднення дозвіллевої сфери учнів; пріоритетними стають беззмістовні форми дозвілля;
- загальна тенденція заміщення одних потреб іншими.

Отже, соціальний розвиток характеризується рівнем освоєння учнями різних норм і правил поведінки. Саме завдяки виявленим тенденціям посилюється динаміка соціального розвитку особистості. Рівень соціального розвитку особистості залежить від успішності послідовного оволодіння нею цінностями сімейного, етнічного, суспільного, регіонального існування.

У зв'язку з тим, що соціальний розвиток особистості відбувається у взаємодії з різними факторами і особами, в безпосередній взаємодії з якими протікає життя людини, сучасні вчені виділяють декілька універсальних механізмів соціалізації: „традиційний (через сім'ю і найближче оточення); інституціональний (через інститути суспільства); стилізований (через субкультуру – комплекс норм, цінностей, морально-психологічних рис і поведінкових проявів, характерних для людей відповідного професійного чи культурного прошарку, який у цілому створює відповідний стиль життя тієї чи іншої вікової, професійної чи соціальної групи); міжособистісний (через значимих осіб); рефлексивний (через індивідуальне переживання і усвідомлення)” [3, с.33].

На основі аналізу досліджень можна зробити висновок, що процес соціального становлення особистості необхідно спроектувати і реалізувати у відповідній моделі життєдіяльності особистості. Адже проблема сільського регіону – доцільний вибір моделі освітньої системи, яка після вкладення в неї коштів, матеріальних та людських ресурсів стане доступною, якісною та ефективною для школяра. Цей процес мають організувати і реалізувати як фахівці, так і окремі структури та інфраструктури, громадські організації, які виконують різноманітні функції.

Слід підкреслити, що соціальне становлення учнів сільської школи – складний процес, спрямований на вирішення комплексу завдань, органічно пов'язаних між собою. До них належать:

- активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- залучення учнів до різноманітних як за змістом, так і за формою видів діяльності;
- врахування індивідуальних, психологічних особливостей школярів;
- активна взаємодія школи і родини.

Отже, соціальне становлення учня сільської школи відбувається в умовах варіативності видів діяльності, невизначених соціальних ситуацій.

Зазначимо, що одним із основних чинників є обмеженість кола спілкування і одноманітність зв'язків учнів через малочисельність класів і невеликої кількості педагогів, що працюють в школі. Ця особливість має як негативний, так і позитивний потенціал, який виявляється при організації навчально-виховного процесу. З іншого боку, обмежений і постійний склад учасників взаємодії в будь-

якій діяльності веде до стандартизації поведінки, звуження можливостей для самовираження і самореалізації.

Малочисельність більшості сільських шкіл вимагає пошуку оптимальних варіантів організації позакласної роботи. Чим вища суспільна значущість, ширший діапазон спільної діяльності, тим сприятливішими є передумови для активного прояву особисті. Доцільно створювати мережу гуртків для опанування традиційними народними промислами, зокрема з навчання учнів рукоділля, ткацтва чи лозоплетіння, різьблення по дереву. Адже характерною особливістю організації життєдіяльності сільських школярів є систематичне залучення їх до трудової діяльності.

Спільна діяльність передбачає систему взаємодії між ровесниками, що сприяє встановленню суспільних відносин між ними, створює можливості особистісного зростання та розширює соціальні контакти учнів сільської школи, закладаючи основи успішної соціальної адаптації. Організація спільної діяльності забезпечує реалізацію таких завдань, як засвоєння учнем системи соціальних знань: правил, норм, цінностей; розвиток умінь і здатності до соціальної орієнтації у стосунках з людьми. Адже, чим менше село, тим тіснішим є спілкування дітей з дорослими.

Як зазначається, „на сьогодні у селах ефективним виховним чинником є соціальне виховання через контроль майже всіх жителів села за поведінкою окремої людини, міцні родинні й суспільні зв'язки” [2, с.139]. Організація традиційних сільських свят, відродження народних ремесел, вивчення історії свого села, проведення краєзнавчої, екологічної робіт дозволяє учням відчувати свою причетність і взаємозв'язок з оточуючим світом, органічно увійти в систему стосунків, усвідомити свою відповідальність за збереження історії і культури рідного краю. Усі види й форми спільної діяльності педагогів, учнів, батьків доповнюють одне одного, сприяють оптимальному розв'язанню поставлених задач.

У навчальних закладах, розташованих у сільській місцевості, необхідно використовувати моделювання ситуацій, котрі б відтворювали можливі випадки реального життя; застосовувати різноманітні проекти, соціальні ролі. У своєму змісті соціальні ролі виступають у вигляді системи визначених дій, за допомогою яких індивід включається в життя суспільства.

Педагогу необхідно створювати умови для засвоєння дитиною визначених норм стосунків і комплексу соціальних ролей. Створення таких умов здійснюється через включення дитини в різноманітні види соціальних відносин у навчанні, спілкуванні, практичній діяльності. Доречно використовувати такі види позакласної діяльності, як літературні вечори, виступи художньої самодіяльності, збирання фольклорного і краєзнавчого матеріалів, спільні творчі зустрічі, свята, на яких батьки і діти виявляють родинні захоплення. Залучення учнів до участі в позакласній, позашкільній роботі, конкурсах, фестивалях, акціях сприяє набуттю ними соціального досвіду, тобто відбувається процес соціалізації особистості, підготовка її до життя в соціальному середовищі, до виконання своєї ролі в суспільстві.

Важливу роль у соціальному становленні учнів відіграють клуби і секції громадянсько-научної спрямованості, різноманітні позакласні заходи, як от: правові гуртки та конкурси, предметні тижні, шкільні конференції, дискусії, брейн-ринги, історичні вечори, соціальні проекти. У процесі впровадження творчих проектів необхідно враховувати педагогічні традиції області, виховувати учнів на прикладі історії села, спиратися на краєзнавчий матеріал і культурне багатство краю. Вибір тематики проектів учителі визначають з урахуванням навчальної ситуації з конкретного предмета, а в проектах для позаурочної діяльності тематика пропонується самими учнями і цілком відповідає їх власним інтересам. Діяльність учнів на всіх етапах роботи над соціальним проектом сприяє формуванню організаторських умінь, створенню відносин відповідальної залежності, умінню самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність.

Важливим засобом впливу на соціальне становлення особистості є цілеспрямована організація навчально-пізнавальної діяльності, що вважається найважливішою суспільною діяльністю дітей шкільного віку. Необхідно розробити педагогічно змодельовану програму організації навчально-пізнавальної діяльності, як під час уроків, так і в процесі позакласної роботи з різними групами учнів. Адже ще Й.Песталоцці стверджував, що розвиток і освіта жодній людині не можуть бути повідомлені в готовому вигляді, кожен повинен досягнути цього власною діяльністю.

Практика підтверджує, що джерела соціального становлення учня знаходяться в інтелектуально-творчому потенціалі, професіоналізмі вчителя, його педагогічній культурі. Педагогу необхідно залучати школярів до діяльності громадських молодіжних і дитячих організацій, що спрямовані на соціальну роботу в селі. Адже соціальний розвиток, життєві орієнтири, цінності та запити сільських дітей мають специфічні ознаки. В зв'язку з цим важливу роль виконують дитячі об'єднання, система самоврядування, які здатні суттєво впливати на соціальне становлення особистості.

Висновки... Процес соціального становлення особистості обумовлений оточуючим соціумом і здійснюється шляхом засвоєння суспільного досвіду через спеціально організовану діяльність (навчально-пізнавальну, соціально значущу) і безпосереднє емоційне спілкування як з дорослими, так і

з дітьми. Особлива увага звертається на пріоритетність впливу батьків на даний процес; важливість найближчого оточення дитини, особливо в ситуаціях стихійного спілкування і взаємодії.

Як наслідок, ефектом соціального становлення, що показує міру і глибину суспільних процесів, є:

- утворення стійких соціальних цілей особистості;
- засвоєння суспільного досвіду;
- вміння регулювати власну поведінку.

В результаті особистість набуває певного соціального статусу, визначеної системи соціально значущих рис і входить в активне суспільне життя.

Отже, належних результатів можна досягти, коли учні мають можливість вільно обирати способи діяльності і задоволення власних інтересів, а педагоги створюють атмосферу доброзичливості та взаємодопомоги. Саме у шкільному віці усвідомлення своєї участі у вирішенні важливих справ суспільного життя є основою подальшої активної позиції у дорослому житті.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бердяев Н. А. О человеке, его свободе и духовности / Н. А. Бердяев // Избранные труды. – М., 1999. – 311 с.
2. Коберник О. М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація / О. М. Коберник. – К., Знання, 1998. – 307 с.
3. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику : учеб. пособ. / А. В. Мудрик. – Пенза : ИПКиПРО, 1994. – 171 с.
4. Слюсаренко В. Соціальна адаптація людини: сутність, функції, процес (Соціальна педагогіка і адаптивність особистості) / В. Слюсаренко, М. Лукашевич. – Суми, 1994. – 137 с.
5. Социальная педагогика и социальная работа: основные понятия и сущность / под ред. В. Н. Гурова. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 1998. – 84 с.

Анотація

А.В.Лопухивская

Особенности социального становления учеников сельской школы

В статье раскрыта проблема социального становления учеников сельской школы. Рассмотрен вопрос социализации учеников, который охватывает процесс приобщения их к культурным ценностям. Определены задачи учителя в организации учебно-воспитательного процесса, способствующего самореализации и самоопределению личности.

Ключевые слова: *социальное становление, сельская школа, социализация, культурные ценности, самореализация, самоопределение личности.*

Summary

A.V.Lopuhiv's'ka

Peculiarities of Social Formation of the Rural School Pupils

The article deals with the problem of social development of the rural school pupils. The question of pupils socialization which involves the process of their familiarization with values of culture is studied. The teacher's tasks in the organization of educational process, which assist the personality's self-realization and self-determination are defined.

Key words: *social formation, rural school, socialization, values of culture, self-realization, self-determination of a personality.*

Дата надходження статті:

„8” вересня 2009 р.

УДК 371.134+371.21 (045)

Л.А.МАШКІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Використання технології проблемного навчання в професійній підготовці майбутніх педагогів

У статті висвітлено концептуальні засади технології проблемного навчання, визначено її сутність та структуру. Показано етапи технології, типи проблемних ситуацій, охарактеризовано методи проблемного навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Ключові слова: *технологія проблемного навчання, структура технології, методи проблемного навчання, підготовка майбутніх педагогів.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... На рубежі тисячоліть створюється нова система вищої освіти, орієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті, яка виявляється, передусім, у невідповідності знань студентів